

“Круто розгадувати загадки, які ніхто не може розгадати”: як костопільчанин Юрій Полюхович став авторитетним дослідником майя у світі

Як хлопчаче захоплення може зробити тебе авторитетним вченим у світі та відкрити двері до омріяних експедицій. Історія нинішнього першого заступника міністра освіти і науки Юрія Полюховича, дослідника стародавньої цивілізації майя. Він став першим українським вченим, який зробив наукове дослідження і написав дисертацію з теми класичних майя українською мовою

Юрій у Ц'їбанче -
руїнах міста
цивілізації майя

Для цього йому довелося перекласти сотні текстів майя українською. На це пішов рік. І на основі власного перекладеного корпусу ієрогліфічних написів зі стародавнього міста майя Паленке та сусідніх міст Юрій писав дисертацію. *"Ніколи не будеш професіоналом у цій галузі, якщо не вмієш читати оригінальні тексти і правильно їх перекладати, працювати з календарною системою майя. На це підуть роки. Це реально цікава, але дуже складна штука. Тому так мало професіоналів у цій темі в світі. Може, три десятки".*

В Україні їх "аж" троє. Крім Юрія, ще Віктор Талах і Максим Стюфляєв. Ми розповідаємо історію Юрія.

***

У 9-річного Юри з Костополя, що на Рівненщині, викликали захоплення загадкові споруди давнини. Причину він і сам пояснити не в змозі. Спершу захоплювався давнім Єгиптом. Почав вивчати тамтешні ієрогліфи, але вони швидко набридали. Згодом почитав трохи про шумерів і клинописні тексти, навіть виготовив для шкільного музею копії клинописних глиняних табличок з бібліотеки царя Ашшурбанипала (бібліотеку заснували більш ніж 600 років до нашої ери).

За таку творчість Юру насварила мама, бо таблички випалював над домашньою газовою плитою і замурзував поверх-

ацтеки, інші народи. Але майя найбільше, бо їх можна досліджувати за історичними джерелами, які вони ж і залишили. Писемність давніх майя дуже складна, але надзвичайно красива".

Наразі відомо про 1206 знаків писемності майя, це всі знаки, створені цією цивілізацією за період її існування. Вчені дешифрували близько половини.

Юрій переконаний, що світ майя треба пізнавати очима. Територія, де вони проживали, – Центральна Америка, Карібський регіон. *"Він надзвичайно красивий, залюблений дайверами. Відомий своїми печерами й підземними озерами. Край гір, на схилах яких вирощують гватемальську каву, водоспадів і джунглів",* – розповідає дослідник.

десять тисяч нових будівель, невідомих науці, з храмами, палацами. Народ майя донині живе поруч з руїнами цивілізації їхніх предків".

Одна з теорій загибелі цивілізації майя – екологічна. Могла бути посуха, яка тривала 10 чи більше років. Міста майя не вимирали за мить, це відбувалося впродовж століття. Гинуло одне місто, поступово проблеми виникали в регіону, починалися конфлікти між сусідами за блага, щоб вижити.

В текстах цього чітко не сказано, але зрозуміло, що майя дуже часто воювали, особливо в 7-8 столітті. Найбільше текстів збереглося з цього періоду. Вони створювали коаліції, укладали політичні шлюби, завойовували великі території. У деяких містах тема ритуалів та війни займає більшість текстів майя. Якщо проаналізувати базу текстів, яка є зараз у вчених, то близько 60% текстів – це ритуали: кровопускання, вшанування богів тощо. Наприклад, в Гватемалі є печера, в якій проводили ритуали з використанням психоделіків, наркотичних речовин: різних ліан та корінців. Текст у печері малювали

Здавалось би, таке захоплення цивілізацією майя – пряма дорога на історичний факультет, але Юра пішов вчитися на бухгалтера, а потім – на фінансиста.

Тато хлопця, військовий та бізнесмен, спочатку не хотів, щоб син займався майя, а потім підтримував. Але радив сину так: *"Щоб ти міг на шмат хліба в житті заробити, піди на економіста чи бухгалтера".* Юрій тата послушав і досі не шкодує, бо зміг заробляти на хліб, працюючи у великих компаніях та маючи власний туристичний бізнес.

Втім, цифри і фінансові розрахунки любові до майя не применшували. Ще під час свого університетського навчання Юра їздив на наукові конференції по майя. Був незалежним вченим, бо вмів працювати з джерелами і їх перекладати.

Згодом науковці запросили 19-річного українця на конференцію з окремою секцією про майя до Варшави. Це був 2000 рік, 50-й Конгрес американістів.

Юра поїхав. Англійську знав на базовому рівні. Хотів "просто подивитися". А там – вчені зі своїми презентаціями поприїжджали. *"Що може дитина з райцентру запропонувати з такої екзотичної теми? Навіть літератури якісної немає",* – пригадує науковець.

Втім, там він познайомився з іншими майяністами, вони ділилися з ним літера-

...тринківської хати у розписі, спалив кілька пар штанів під час хімічних експериментів. Хлопчисько!

Хотів стати хіміком, аж поки не натрапив на книжку Войтеха Замаровського "Іх величності піраміди". Там прочитав, що піраміди є не лише у Єгипті, але й в інших частинах світу. Вау! Цього було достатньо, щоб розпалити юнацьку цікавість і взяти в районній бібліотеці науково-популярні книжки на цю тему. Читав і не міг відірватися.

В 11-річному віці Юра відкрив для себе іншого Юрія, Кнорозова, радянського вченого з Харкова, який першим дешифрував писемність стародавньої цивілізації майя. Ніхто до нього не міг зрозуміти секрет їхньої писемності. Вклад Юрія Кнорозова такий значний, що у Мексиці та Гватемалі йому встановили кілька пам'ятників та назвали його іменем наукового центру. Кнорозов казав: "Те, що придумано людським розумом, людським розумом може бути розгадано". А Юра любив загадки.

"Круто розгадувати загадки, які ніхто не може розгадати! Як казав Наполеон: "Немає нічого гіршого за легкі перемоги", - цитує Юрій Полохович. - Людина, яка хоче чогось досягти, має ставити собі якусь задачу. Хтось простіші собі ставить, мене ж завжди цікавило розв'язування дуже складних".

Писемність майя унікальна. Візуально – це малюнкове письмо, а по суті – ієрогліфічне (комбінація фонограм - знаки-склади - та ідеограм - знаки-слова), а не алфавіт, як ми звикли в українській чи англійській мовах.

А ще це найскладніша система писемності в світі. Фактично, кожен писар мав свій стиль. Основні ідеї зберігали, але це ж малюнкове письмо: там рука, там нога, там голова тварин... І намальовані можуть бути рука, риба чи голова, а мається на увазі щось зовсім інше.

"Чим більше хочеш сподобатись царю, тим більше хочеш випендритись, і це важче розшифровувати", – сміється вчений, розповідаючи про тамтешніх писарів.

Писемність майя його захоплювала, адже Юра ще й любив малювати. У 8 класі акварельними фарбами змальовував копії кодексів майя. "Мене цікавили інки,

В міста майя Шулаппунік (Беліз)

Перед Храмом написів у Паленке

Розквіт цивілізації майя припав на 600-700 роки нашої ери, а її завершення – близько 900 рік н.е. Єдиною державою майя не було. Але була спільна культура, мова, писемність, релігія та боги-улюбленці (у кожному царстві майя - свої). Майя відомі своєю унікальною архітектурою.

Коли у XIX столітті дослідники почали розкопки, їх здивувало, що архітектура майя дуже якісна, не завалені навіть дахи. Майже в ідеальному стані. В кожному місті були різні типи пірамід. Найвідоміша – піраміда Кукулькана. Входить до списку "нових 7 чудес світу". У деяких містах майя навіть фільтрували воду. Брудну дощову воду пропускали через спеціальні фільтри з піску і каменю. Але у 70-х роках XX ст. у Гватемалі, де мешкали стародавні майя, були бойові дії. Де війна – там мародерство. Тож спадщину майя розграбовували і продавали на чорному ринку за шалені кошти.

Попри поширений міф, майя не вимерли. На цих територіях досі живуть понад 6 млн їхніх нащадків. Вони вбрані в традиційний одяг не тільки для туристів, але й шанують предків у побуті. В ізольованих селах досі використовують календар майя, як і 2000 років тому. Чому ж тоді кажуть, що цивілізація майя померла? "Бо в 10 столітті загинула класична цивілізація майя, з тією пишною архітектурою. Міста полишили. Немає ознак спалення чи навмисного руйнування. Зараз, коли просвічують джунглі (система аеросканування LIDAR), знаходять

пензликами. Писали: "День такий-то, прибув такий-то, випили ритуального напою...". І по напису видно, як рука пішла по нахилу. Зрозуміло, що на них ритуальний напій подівав, – сміється науковець. Ще 20% писемності майя – тексти про війну, політичні союзи. Решта – присвятні написи: "Намісто цариці такої", "Келих для какао царя такого". Це мізер від того, що збереглося.

Цікаво, що у майя навіть шрифти різні були і розміри, як у наших газетах. Наприклад, на одній вазі з Белізу календарні події писали дрібним шрифтом, про царя – великими літерами і красиво випишані, а історичні події якісь – середнім.

Зразки писемності майя, що дійшли до наших днів, – це часто сухі протокольні записи. Юрій розповідає, що були тисячі книг, з віршами та літературою, але в умовах тропічного клімату за півтори тисячі років їх дуже важко зберегти.

Тому науковці здебільшого вивчають камінь. А він має свою специфіку. Що пишуть на пам'ятнику у Києві? "Тут жив такий-то видатний діяч", чи "За сприяння мера Києва побудували дитячий майданчик..."

Частина написів на камені вказує на те, що майя мали тексти-хроніки, а на камінь чи посуд записували уривки.

Інформацію про майя тоді ще школяр Юра поступово збирав і вивчав. А коли з'явився інтернет, написав знаним дослідникам майя, які жили за кордоном. І йому відписали. Зав'язалась переписка.

ся можливості і контакти, допомагав тако та деякі тодішні нардени, пригадує Юрій. А ще були гранти на подорожі:

"Я був доволі активним молодим вченим. Хай небагато людей займалися цим питанням, але вони розбиралися в ньому. Так з'явилася група підтримки мене як українського молодого вченого. 2000-го року я був наймолодшим дослідником майя у світі", – розповідає Юрій.

У свої неповні 20 років він вперше дешифрував ієрогліф майя, який не зрозуміли інші вчені, – алай. Річ у тім, що майя все любили підписувати: "Трон царя такого..." чи "Келих для какао царя такого...". Більшість ваз майя мають стандартну ієрогліфічну послідовність. Це виробничі написи. Наприклад: "Ось розписаний келих для плодового какао", "Ось келих для кукурудзяного киселю", "Ось "хатка" для тютюну". Мініється тільки тип вази, але починається з ієрогліфа "ось". І його ніхто не міг дешифрувати. Якщо дуже спростити, то Юра, маючи хорошу пам'ять і вже напрацьовану базу знань, співставив тексти майя, написані в 16-17 столітті латиницею, з оригінальними знаками, і зробив своє перше відкриття.

***

З часом він все ж вирішив вивчитися на історика і подався на магістратуру до Києво-Могилянської академії. Щоб вступити, хлопець мав мати бакалаврський диплом історика. А його не було. Назустріч пішов тодішній завкафедри Юрій Мицик: "Юра, ми тебе візьмемо в магістратуру, але ти за літо мусиш написати роботу бакалаврського рівня з твоєї тематики". Тож Юра ціле літо писав дипломну роботу і таки вступив на магістратуру. "Був шок. Так, як викладають англійську тут, не викладають, певно, більше ніде. Настільки якісно і класно. Було дуже важко. Я хвилювався, але не здавався. Злість крапця, ніж відчай. За рік відшлифував мову, зняв лінгвістичний блок, коли як собака: все розумієш, але не говориш. Почав займатись іспанською".

В 21 рік молодий вчений поїхав в свою першу експедицію до Мексики.

Ірина АНДРЕЙЦІВ, УП

Продовження у наступному номері газети